

RIKSDAGENS
SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTT

Helsingfors
den 17 september 1992
Utlåtande nr 5

Till Utrikesutskottet

När riksdagen den 17 juni 1992 remitterade regeringens proposition nr 95 med förslag till godkännande av vissa bestämmelser i de avtal som gäller upprättandet av Europeiska ekonomiska samarbetsområdet till utrikesutskottet för beredning bestämde den samtidigt att social- och hälsovårdsutskottet skall avge utlåtande i ärendet till utrikesutskottet.

Med anledning av ärendet har utskottet hört social- och hälsovårdsministern Jorma Huuhtanen, ambassadrådet Pia Hillö vid utrikesministeriet, avdelningschefen Jorma Perälä, biträdande avdelningschefen Ilkka Suojujalmi, biträdande avdelningschefen Marita Liljeström, regeringsrådet Tuulikki Haikarainen, äldre regeringssekreteraren Katriina Alaviuhkola, lagstiftningsrådet Marja-Liisa Partanen, konsultative tjänstemannen Martti Lähteinen, överinspektören Pentti Karhu och överinspektören Olavi Myllyharju vid social- och hälsovårdsministeriet, byråchefen Ilse Koli vid arbetsministeriet, generaldirektören Vappu Taipale och specialplaneraren Annikki Savio vid social- och hälso styrelsen, avdelningschefen Pentti Koivistoinen vid pensionsskyddscentralen, projektchefen Maija Sakslin vid folkpensionsanstalten, verkställande direktören Tapani Miettinen vid Olycksfallsförsäkringsanstaltens Förbund, avdelningschefen Jukka Ahtela vid Arbetsgivarnas i Finland Centralförbund, arbetskraftspolitiska ombudsmannen Martti Huttunen vid Afärsarbetsgivarnas Centralförbund, utredningssekreteraren Mirja Janérus vid Finlands Fackförbunds Centralorganisation, juristen Raila Kangasperko vid Tjänstemannaorganisationernas Centralförbund, sekreteraren för sociala frågor Kai Libäck vid Akava, socialsekreteraren Veikko Simpanen vid Finlands Tekniska Funktionärsorganisationers Centralförbund, sektionschefen Kaarina Knuuti vid Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK, planeraren Mari Korhonen och planera-

ren Arja Jokinen-Virta vid Socialskyddets Centralförbund, generaldirektören Heikki Koski och direktören Bertil Roslin vid Oy Alko Ab samt direktören Eero Romppainen vid Penningautomatföreningen.

Regeringens proposition

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner de bestämmelser som kräver riksdagens godkännande i det i Oporto den 2 maj 1992 mellan Republiken Finland och de övriga EFTA-länderna samt Europeiska ekonomiska gemenskapen, Europeiska kol- och stålgemenskapen och medlemsländerna i Europeiska ekonomiska gemenskapen ingångna avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet samt i bilagorna och protokollen till det, bestämmelserna i det i Oporto den 2 maj 1992 mellan Finland och de övriga EFTA-staterna ingångna avtalet om upprättande av en övervakningsmyndighet och en domstol samt bestämmelserna i det i Oporto den 2 maj 1992 mellan Finland och de övriga EFTA-staterna ingångna avtalet om upprättande av en ständig kommitté för EFTA-staterna samt lagar om godkännande av dessa avtal.

Tidigare ställningstaganden

Social- och hälsovårdsutskottet upprepar ställningstagandena om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet i socialutskottets utlåtande 2/1990 rd och om hälsopolitiken i ekonomiutskottets utlåtande 2/1990 rd. Likaså är synpunkterna på konsekvenserna av ett EG-medlemskap för Finland i social- och hälsovårdsutskottets utlåtande 1/1992 rd fortfarande aktuella när det gäller propositionen om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet.

Allmänt om verkställigheten och utvecklingen av EES-avtalet

Social- och hälsovårdsutskottet understryker att Finland bör bibehålla sin sociala trygghet och sitt hälsoskydd till de delar de är bättre än bestämmelserna i EES-avtalet förutsätter. Finland bör satsa tillräckliga resurser på beredningen på hemmaplan för att vi i internationella sammanhang skall kunna påverka ändringar i EES-regelverket så att Finlands position bland annat som ett mönsterland för WHO inom hälsovården blir vederbörligen beaktad.

Det är viktigt att utnyttja den sakkunskap forskningsanstalter på områdena social trygghet, hälsovård, företagshälsovård, arbetarskydd och servicesystem samt myndigheterna under ministeriet och folkpensionsanstalten besitter. Likaså innehar arbetsmarknadsorganisationerna och de på fri medborgarverksamhet baserade social- och hälsovårdsorganisationerna en betydande sakkunskap som bör ge medborgarna fullt medbestämmande i EES-avtalet. Finland bör på det nationella planet se till att expertorganisationer och andra organisationer utnyttjas effektivt när EES-avtalet verkställs och ändras.

När vår social- och hälsovårdspolitik utvecklas inom ramen för EES är det skäl att se till att en av underkommittéerna i den ständiga kommittén för EFTA-staterna tar sig an den sociala tryggheten. På så sätt finns det möjligheter att skydda och stärka det nordiska systemet med social trygghet som bygger på ett krav på bosättning och att rent av få andra länder att omfatta det.

Med tanke på EES-avtalets verkställighet bör behöriga inrättningar ha en tillräckligt stor, sakkunnig och effektiv tjänstemannakår. Behövliga resurser skall kunna tillhandahållas genom utveckling av verkställighets- och beredningsmekanismerna. Detta gäller speciellt folkpensionsanstalten, pensionsskyddscentralen och Olycksfallsförsäkringsanstaltens Lörbund som direkt svarar för verkställigheten av avtalet, men också andra sakkunsignmyndigheter.

Konsekvenser för den nationella lagstiftningen

Vid ändringar av den nationella lagstiftningen är det skäl att se till att social trygghet inte i onödan exporteras från Finland, att ingen utan

fog kommer i åtnjutande av finländsk social trygghet och att diverse tidrymder och andra villkor för att få social trygghet definieras tillräckligt detaljerat. I lagstiftningen bör det också undvikas att finska medborgare blir utan social trygghet. Dyliga situationer kan uppkomma speciellt för finska medborgare som varit bosatta utanför EES-området. Bestämmelser om rätten att få finländsk social trygghet bör i allmänhet utgå från att berörda parter har varit med om finansieringen antingen genom försäkringspremier eller beskattningen.

Med tanke på tillämpningsområdet för vår sociala trygghet anser utskottet det vara viktigt att man omsorgsfullt bereder bland annat begreppen utsänd arbetare och stadigvarande bosättning. De som flyttar från Finland för att arbeta i ett annat EES-land skall inte utan fog få rätt till sociala förmåner i Finland. Vår sociala trygghet, som bygger på att man skall vara fast bosatt i landet, får inte heller utan grund ge sådana personer skydd som vistas tillfälligt eller i spekulations syfte i Finland. Statliga och kommunala myndigheter bör beakta dessa synpunkter när de beviljar sociala förmåner.

Det råder fortfarande i viss mån oklarhet om vilka socialskyddsförmåner som omfattas av EES-avtalet. Detta beror bland annat på att frågor angående den sociala tryggheten i EES-avtalet inte har tagits upp vid domstolsbehandlingen i anknytning till systemet. Vår lagstiftning måste vid behov reagera på beslut om överföring och samordning av social trygghet för att de ovan nämnda principerna skall kunna genomföras. När det gäller enstaka förmåner uppmärksammar utskottet speciellt hur folkpensionens tilläggsdel bestäms i de fall då en person har rätt till arbetspension från utlandet. Den som lyfter en arbetspension från utlandet skall inte få det bättre ställt än den som lyfter en finländsk arbetspension på grund av folkpensionsavdraget. Slutresultatet bör vara rättvist för alla både i fråga om pensioner från Finland och pensioner från andra länder. Stadgandena om utkomststöd tillämpas inte med stöd av rätten att söka arbete enligt EES-avtalet.

I EES-avtalet har beaktats det EG-regelverk som har genomförts fram till juli 1991. Eftersom bland annat EG-förordning 1408/71 som är central med tanke på samordning av den sociala tryggheten därefter har ändrats bör vederbörlig hänsyn tas till ovan nämnda principer för vilka sociala förmåner olika personer har rätt till när dessa ändringar tas in i EES-avtalet. Då man

enligt planerna kommer att få grunddagpenning enligt utkomstskyddet för arbetslösa utan några begränsningar, bör det när ändringen i förordning (EEG) 1408/71 inkorporeras i EES-avtalet utredas vilka möjligheter det finns att förhindra att någon kan få utkomstskydd för arbetslösa genom en nästan obefintlig arbetsinsats och å andra sidan att förmånen utan begränsningar kan exporteras.

Socialbidragssystemen och den sociala servicen stannar utanför EES-avtalet. Sålunda berörs varken utkomststödet för arbetslösa eller underhållsstödet för barn eller hemvårdsstödet för barn som alternativ till kommunal dagvård av EES-avtalet. Genom en uttrycklig bestämmelse i avtalet anges att moderskapsunderstödet hör till de förmåner som inte kan exporteras.

Vissa definitioner på migrerande personer

Utskottet uppmärksammar att man när det gäller fri rörlighet för personer bör göra skillnad mellan en arbetstagares och hans familjemedlemmars rätt att resa in i landet och deras rätt att få social trygghet.

I EES-avtalets artikel 28 ges medborgare i EES-stater under vissa förutsättningar rätt att söka arbete och acceptera arbetsanbud inom hela EES. Begreppet arbetstagare är enligt EG-domstolen samfundsrättsligt, vilket innebär en vid tolkning som är gemensam för hela EG och EES. Arbets- och uppehållstillstånd på förhand behövs inte. För Finland innebär en sådan arbetstagare förpliktelser först när han har ingått ett arbetsavtal. En arbetsökandes rättigheter är mer begränsade. Det är en central princip att ingen direkt eller förtäckt får diskrimineras på grund av sitt medborgarskap. Vid tillämpning av artikeln bör Finland se till att de som söker arbete i Finland faktiskt gör det och att de har möjlighet att få arbete. Också de i artikeln tillåtna begränsningarna av den fria rörligheten med hänsyn till allmän ordning, säkerhet eller hälsa bör aktivt beaktas.

Den som fått arbete i Finland har rätt att uppehålla sig i landet. Med stöd av rådets förordning (EEG) 1612/68 har en arbetstagares familjemedlemmar oavsett sin nationalitet rätt att bosätta sig tillsammans med en arbetstagare som är medborgare i en EES-medlemsstat och har arbete i Finland. Med familjemedlemmar avses arbetstagarens make och deras av-

komlingar som är under 21 års ålder eller är beroende av dem för sin försörjning samt släktingar i närmast föregående led till arbetstagaren och hans eller hennes make, som är beroende av dem. Arbetstagaren skall i dessa fall för sin familj ha tillgång till en bostad som anses normal för landets arbetstagare i den region där han eller hon är anställd. Finland kan tack vare detta stadgande förhindra att bostadsförhållandena sjunker under de normer som anses normala i landet. Familjemedlemmarna har rätt att ta anställning mot lön och barnen har rätt till utbildning.

EES-avtalets artikel 29 gäller principerna för social trygghet. I den tillförsäkras med stöd av principen med likabehandling medborgare i EES-länder samma rättigheter och åläggs samma skyldigheter som medborgare i den behöriga staten har enligt den nationella lagstiftningen oberoende av bestämmelserna om nationalitet. Också anställnings-, försäkrings- och andra motsvarande perioder i olika länder beaktas. Rätt till social trygghet har arbetstagare och egenföretagare som är försäkrade inom ett system för social trygghet eller ett system baserat på bosättning och som kan betraktas som arbetstagare eller företagare. Med stöd av EES-avtalet omfattas de arbetstagare och företagare i Finland som är försäkrade inom arbetspensionssystemet av detta. Också i detta fall är arbetstagare ett samsfundsbegrepp, och arbetstagaren bibehåller denna status också när han upphör med arbetet, börjar studera eller blir arbetslös.

Den definition på familjemedlem som används i fråga om social trygghet avviker från definitionen av familjemedlem när det gäller rätten till fri rörlighet. Begreppet bestäms enligt den lagstiftning som skall tillämpas, dvs. i Finland med stöd av finsk lagstiftning. Utskottet poängterar att när begreppet familjemedlem måste slås fast nationellt med tanke på tillämpningen av EES-avtalet, bör det i mån av möjlighet motsvara en definition av familjemedlem som stämmer överens med normalt tänkesätt i Finland.

Med tanke på avtalets tillämpning är det viktigt att till exempel begrepp som stadigvarande bosatt i landet, utsänd arbetstagare och uppehållsrätt sammanfaller på olika förvaltningsområden. Ministerierna bör stå i kontinuerligt samarbete med varandra för att alla behövliga synpunkter skall bli beaktade i begreppen och i grunderna för beviljande av förmåner.

Vissa andra frågor

Det är möjligt att få forskningsprojekt finansierade via Europeiska gemenskapen och EES. Dessa möjligheter bör Finland utnyttja också inom forskningen på socialvårdens, hälsovårdens och medicinens område. Detta förutsätter tillräcklig inhemsk finansiering, en fråga som bör ägnas vederbörlig uppmärksamhet.

Alkoholpolitiken bör anses utgöra en del av social- och hälsovårdspolitiken. Finland bör utveckla beskattningen av alkoholhaltiga drycker så att konsumtionen förskjuts i riktning mot svagare drycker. Alkoholbeskattningen är viktig också som en inkomstkälla för staten.

Det nordiska alkoholdistributionsystemet kan avvecklas till den del det utgör ett hinder för den internationella handeln. Däremot bör den inhemska partihandeln med alkohol och distributionssystemet av hälsopolitiska skäl vara utformade så att målen att dämpa en ökad alkoholkonsumtion bland annat med hjälp av prispolitiken kan uppnås.

Penningautomatföreningens verksamhet bör fortfarande ordnas med hänsyn till allmän ordning och säkerhet. Den kan inte omfattas av rätten till fri konkurrens enligt EES-avtalet, eftersom det vid själva penningspelen är fråga

om något annat än varuhandel eller anordnande av social trygghet eller hälsoskydd. Avkastningen av penningautomatföreningens verksamhet bör som förut användas för att stödja social- och hälsovården.

Speciellt vid yrkesutövning inom hälsovården är språkkunskaper viktiga. Med tanke på patientsäkerheten är det viktigt att vårdpersonalen och patienten förstår varandra. Frågor som har med språkkunskaper att göra bör uppmärksammas tillräckligt.

EES-avtalet påverkar indirekt den sociala tryggheten och hälsoskyddet på många sätt. De ekonomiska resurserna är bland de viktigaste i och med att de i betydande utsträckning blir utslagsgivande för en hurdan trygghet det är möjligt att upprätthålla i Finland. Samtidigt poängterar utskottet att den sociala tryggheten och hälsoskyddet för sin del skapar förutsättningar för ekonomisk verksamhet.

Social- och hälsovårdsutskottet anför vördsam som sitt utlåtande

att utrikesutskottet bör beakta det ovan sagda när det utarbetar sitt betänkande och

att förslagen i regeringens proposition bör godkännas.

I den avgörande behandlingen deltog ordföranden Skinnari, vice ordföranden Taina, medlemmarna Ala-Harja, U. Anttila (delvis), Antvuori (delvis), Hiltunen (delvis), Hurskainen (delvis), Kauppinen, Kemppainen (delvis), Kuit-

tinen (delvis), Mutttilainen, Nordman (delvis), O. Ojala, Perho-Santala, Puhakka (delvis), Pui-to och Stenius-Kaukonen samt suppleanten Vehkaoja (delvis).
